

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ВИЯВЛЕННЯ І ПОПЕРЕДЖЕННЯ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВ

MAIN ASPECTS OF DETERMINATION AND PREVENTION OF ENTERPRISE BANKRUPTCY

У статті розглянуто сутність банкрутства підприємства, основні передумови та причини його виникнення, а також послідовність діагностики банкрутства підприємств. Основні передумови банкрутства підприємства розподілено на зовнішні (економічні, політичні, демографічні, посилення міжнародної конкуренції, банкрутство боржників) та внутрішні (зростання дебіторської заборгованості, дефіцит власних обігових коштів, неефективність фінансових вкладень, відсутність договірної дисципліни тощо). Причини виникнення банкрутства також розподілено на дві групи: внутрішні та зовнішні. У послідовності діагностики банкрутства підприємств пропонується притримуватися п'яти етапів, зважаючи на аналіз ранніх ознак кризового стану підприємства, економічну оцінку та аналіз бухгалтерського балансу підприємства, аналіз фінансового стану підприємства за групами коефіцієнтів, які характеризують майновий стан, ліквідність і платоспроможність, фінансову стійкість, ділову активність та рентабельність діяльності, діагностику на основі рейтингової оцінки, а також дискримінаційний аналіз (моделі Е. Альтмана, Спрінггейта, Р. Ліса, Конана і Гольдера, У. Бівера, Таффлера і Тішоу, Фулмера та ін.).

Ключові слова: банкрутство підприємства, фінансова криза, фінансовий стан, неплатоспроможність, причини банкрутства, передумови банкрутства, діагностика банкрутства підприємств.

В статье рассмотрены сущность банкротства предприятия, основные предпосылки и

причины его возникновения, а также последовательность диагностики банкротства предприятий. Основные предпосылки банкротства предприятия разделены на внешние (экономические, политические, демографические, усиление международной конкуренции, банкротство должников) и внутренние (рост дебиторской задолженности, дефицит собственных оборотных средств, неэффективность финансовых вложений, отсутствие договорной дисциплины и т. д.). Причины возникновения банкротства также разделены на две группы: внутренние и внешние. В последовательности диагностики банкротства предприятия предлагается придерживаться пяти этапов, учитывая анализ ранних признаков кризисного состояния предприятия, экономическую оценку и анализ бухгалтерского баланса предприятия, анализ финансового состояния предприятия по группам коэффициентов, характеризующих имущественное положение, ликвидность и платежеспособность, финансовую устойчивость, деловую активность и рентабельность деятельности, диагностику на основе рейтинговой оценки, а также дискриминационный анализ (модели Э. Альтмана, Спринггейта, Р. Лиса, Конана и Гольдера, У. Бивера, Таффлера и Тисшоу, Фулмера и др.).

Ключевые слова: банкротство предприятия, финансовый кризис, финансовое состояние, неплатежеспособность, причины банкротства, предпосылки банкротства, диагностика банкротства предприятий.

УДК 338.58:65.014

Щербань О.Д.

доцент кафедри фінансів і кредиту
Харківський інститут фінансів
Київського національного торговельно-
економічного університету

Ноно Нгансон Крістіан

студент
Харківський інститут фінансів
Київського національного торговельно-
економічного університету

The article deals with the essence of bankruptcy of the enterprise, the main prerequisites and reasons for its occurrence, as well as the sequence of diagnostics of bankruptcy of enterprises. The main preconditions for bankruptcy of the enterprise are divided into external (economic, political, demographic, strengthening of international competition, insolvency of debtors) and internal (growth of accounts receivable, deficit of own working capital, inefficiency of financial investments, absence of contractual discipline, etc.). The causes of bankruptcy are also divided into two groups: internal and external. In the sequence of diagnostics of bankruptcy of enterprises proposed to adhere to five stages, taking into account the analysis of early signs of the crisis state of the enterprise, economic assessment and analysis of the company's balance sheet, analysis of the financial condition of the enterprise by groups of coefficients that characterize the property status, liquidity and solvency, financial stability, business activity and profitability of activity, diagnostics on the basis of rating estimation, as well as discriminatory analysis (models of E. Altman, Springage, R. Lis, Conan and Golder, W. Beaver, Tuffler and Tishou, Fulmer, and others). In the context of the crisis that unfolded under the influence of political and economic challenges in Ukraine, on the background of volatile tax legislation, the number of enterprises that have an unsatisfactory financial situation has increased, namely, they are experiencing a problem with solvency, which often leads to the bankruptcy of domestic enterprises. Quite often, businesses suffer financial crashes due to lack of preparedness for sudden crisis situations or any other changes in the economy. Under the conditions of the economic crisis, the question of determining the probability of bankruptcy of enterprises is particularly acute, as the number of bankrupt enterprises is increasing. Timely detection of the crisis situation of the enterprise, its comprehensive analysis allows you to prevent the insolvency of the company in the early stages, within the framework of the bankruptcy case still pending.

Key words: bankruptcy of the enterprise, financial crisis, financial condition, insolvency, reasons of bankruptcy, preconditions of bankruptcy, diagnostics of bankruptcy of enterprises.

Постановка проблеми. В умовах кризи, що розгорнулася під впливом політичних і економічних викликів в Україні, на тлі нестабільного податкового законодавства зростає кількість підприємств, які мають незадовільний фінансовий стан, а саме мають проблеми з платоспроможністю, що найчастіше призводить до банкрутства. Отже, необхідно шукати шляхи вдосконалення фінансового моніторингу підприємства, вивчати зовнішні і внутрішні чинники, які негативно впливають на

платоспроможність підприємства, і розробляти фінансову антикризову стратегію розвитку підприємства в сучасних умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням сутності, розробленням методик і критеріїв прогнозування банкрутства, вирішенням проблемних питань із банкрутства та антикризового управління займалися такі провідні спеціалісти, як: Е. Альтман, А. Бівер, Д. Дюран, Г. Кадиков, В. Ковальов, В. Кривеженко, Р. Ліс, І. Маник,

Н. Сабліна, Р. Сайфуллін, Г. Спрінгейт, Дж. Таффлер, У. Тимошенко, Г. Тішоу, І. Жук, А. Кругленко, А. Матвійчук, О. Терещенко, Т. Тесленко та ін.

Постановка завдання. Банкрутство є небезпечним та ризикованим станом для підприємства, тому кожен суб'єкт господарювання має знати та вміти своєчасно виявити ознаки фінансової кризи, запобігти банкрутству, а найефективніший спосіб – це упередження цього стану. У роботі нами вирішено розглянути сутність банкрутства підприємства, основні передумови та причини його виникнення, а також послідовність діагностики банкрутства підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Банкрутство є закономірним явищем ринкової економіки: збиткові, неефективні та неплатоспроможні підприємства припиняють свою діяльність. Однак у сучасних нестабільних економічних умовах значна кількість підприємств опинилася у скрутному фінансовому становищі. Досить часто підприємства зазнають фінансового краху у зв'язку з непередбаченою до раптових кризових умов чи будь-яких інших змін в економіці. За умов економічної кризи питання визначення ймовірності банкрутства підприємств стоїть особливо

гостро, оскільки кількість збанкрутілих підприємств зростає [8]. Банкрутство виникає у процесі розвитку суспільних відносин і становлення товарного виробництва та грошово-кредитних відносин [1]. Основні передумови та причини виникнення банкрутства підприємств з'ясовано в табл. 1.

Підставами для початку процедури банкрутства є факти реальної дійсності, за наявності яких підприємство має право (обов'язок), а суд зобов'язаний порушити процедуру банкрутства. Для порушення процедури банкрутства закон передбачає не один, а цілу систему юридичних фактів (юридичний склад). Як правило, одна або навіть кілька причин не призводять суб'єкт підприємницької діяльності до банкрутства спонтанно. Зазвичай економічна неспроможність настає внаслідок поступового, досить тривалого процесу їх взаємодії в умовах відсутності або недостатньої уваги вищого менеджменту до загроз зовнішнього середовища та слабких сторін діяльності компанії [6].

Послідовність діагностики банкрутства в системі антикризового управління представлено в табл. 2.

Моделі прогнозування банкрутства класифікуються за різними ознаками, основні з них такі [7]:

Таблиця 1

Основні передумови та причини виникнення банкрутства підприємств

Передумови банкрутства підприємств	
Зовнішні	Внутрішні
1. Економічні 2. Політичні 3. Демографічні 4. Посилення міжнародної конкуренції 5. Банкрутство боржників	1. Зростання дебіторської заборгованості 2. Дефіцит власних обігових коштів 3. Неефективність фінансових вкладень 4. Відсутність договірної дисципліни тощо
Причини банкрутства підприємств	
Зовнішні	Внутрішні
1) недосконалість законодавства у сфері банкрутства підприємств та права власності; 2) зловживання у судовій гілці влади; 3) зловживання партнерів по бізнесу та недобросовісна конкуренція; 4) недоліки та зловживання в процесі проведення приватизації, особливо середніх та великих підприємств, а також невиконання новими власниками взятих інвестиційних та соціальних зобов'язань; 5) існування монополізму на окремих ринках; 6) існування високого рівня хабарництва та корупції; 7) постійні політичні зміни та невизначеність зовнішньої стратегії розвитку економіки, які спричиняють втрату ринків збуту;	1) некваліфікований менеджмент; 2) низька корпоративна культура та відсутність корпоративних цінностей; 3) відсутність стратегічного менеджменту на багатьох підприємствах; 4) боротьба між міноритарними та мажоритарними власниками підприємств; 5) зношеність основних фондів та відсутність коштів для їх оновлення; 6) недосконалі системи мотивування та низька продуктивність праці порівняно з іншими країнами; 7) відсутність систем попередження банкрутства підприємства; 8) наявність великої кількості зловживань та махінацій менеджменту; 9) продаж та купівля товарів, послуг через посередників, що знижує рівень рентабельності виробництва;
8) наявність інформаційної асиметрії; 9) рейдерські захоплення підприємств та організацій; 10) високі відсотки за кредитами комерційних банків; 11) слабо розвинений вітчизняний фондовий ринок; 12) високий рівень тінізації вітчизняної економіки	10) висока енергомісткість виробів, велика кількість відходів виробництва та відсутність технологій з їх переробки; 11) наявність у підприємств надлишкових активів (машини, будівлі, транспортні засоби, запаси та обладнання)

Джерело: розроблено на основі [4, с. 60–62; 3; 9]

Послідовність діагностики банкрутства підприємств

Етап	Зміст
перший етап	аналіз раних ознак кризового стану підприємства
другий етап	економічна оцінка та аналіз бухгалтерського балансу підприємства
третій етап	аналіз фінансового стану підприємства за групами коефіцієнтів, які характеризують майновий стан, ліквідність та платоспроможність, фінансову стійкість, ділову активність та рентабельність діяльності
четвертий етап	діагностика на основі рейтингової оцінки
п'ятий етап	дискримінаційний аналіз (моделі Е. Альтмана, Спрінгейта, Р. Ліса, Конана і Гольдера, У. Бівера, Таффлера і Тішоу, Фулмера та ін.)

Джерело: розроблено на основі [1, с. 1093]

1) залежно від методики визначення оціночних показників: коефіцієнтний підхід, який передбачає перелік коефіцієнтів, що визначають фінансовий стан підприємства (моделі з використанням фінансових коефіцієнтів: модель У. Бівера, модель І.О. Бланка); індексний підхід, який передбачає розрахунок динамічних показників зміни стану об'єкта дослідження (моделі дискримінаційного аналізу: модель Е. Альтмана, модель Спрінгейта, модель Конана і Гольдера, модель Ліса, модель Таффлера і Тішоу, універсальна дискримінаційна функція, модель О.О. Терещенка); агрегатний підхід, який передбачає побудову балансових моделей оцінки фінансового стану (моделі з використанням агрегованих показників: модель визначення ліквідності балансу, модель В.В. Ковальова);

2) залежно від способу формування узагальненого висновку щодо кризи і загрози банкрутства: бальний метод (Аргенті (А-рахунок), SWOT-аналіз); графічний метод (модель трикутників, PAS-модель); матричні моделі ідентифікації (експертні методики, кластерний аналіз); статистичні моделі діагностики банкрутства;

3) залежно від методу аналізу оціночних показників: динамічний аналіз (передбачає вивчення показників у динаміці); порівняльний аналіз (передбачає порівняння фактичного значення показника із середньогалузевим); еталонний аналіз (порівняння фактичного значення показника з еталонним або критичним значенням).

Звісно, будь-яка модель даватиме надійні результати лише за конкретних умов функціонування об'єктів, які досліджуються, що не характерно для вітчизняних підприємств і не може вплинути як на коефіцієнти моделі, так і на її критичні значення, які застосовують для оцінювання фінансового стану підприємства та прогнозування можливості його банкрутства, тому рекомендовано застосовувати комплексний аналіз із застосуванням різних показників та найбільш кількості методик. Це гарантуватиме найбільш точний результат та надаватиме можливість відштовхуватися від проведених розрахунків для найефективнішого функціонування підприємства, поліпшення його фінан-

сового стану і, зрозуміло, для попередження та запобігання банкрутству підприємства.

Головна мета економічної безпеки підприємства полягає у гарантії його стабільного і максимально ефективного функціонування та перспективи розвитку [5, с. 47]. Нестабільний стан економіки країни негативно позначився на роботі багатьох підприємств упродовж останніх років, тому спостерігається стійка тенденція до збільшення кількості порушених справ про банкрутство. Структура оборотних коштів підприємств залишається нераціональною. Зростають обсяги кредиторської та дебіторської заборгованості, а також питома вага виробництва продукції з давальницької сировини. Циклічність розвитку підприємства, необхідність ресурсозбереження, економії часу свідчать про реальну загрозу кризи навіть за ефективного управління. Це потребує використання спеціальних механізмів та процедур, спрямованих на підвищення ефективності діяльності підприємницьких структур, подолання кризових явищ та недопущення банкрутства і ліквідації підприємств [2].

Висновки з проведеного дослідження. Кризові умови господарювання зумовлюють необхідність розроблення, формування й упровадження на підприємстві системи попередження, прогнозування та подолання банкрутства, яка покликана створити умови для ефективної діяльності підприємства і, як результат, досягнення цілей бізнесу в умовах конкуренції та господарського ризику шляхом своєчасного виявлення та послаблення дії різних небезпек і загроз. Отже, своєчасне виявлення кризового стану підприємства, його всебічний аналіз дають змогу попередити неплатоспроможність підприємства на раних етапах, коли ще не порушено справу про банкрутство.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Абрамова А.С., Духніч О.В. Основні причини банкрутства підприємств України та заходи із запобігання їх неплатоспроможності. *Молодий вчений*. 2017. № 11(51). URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/11/262.pdf> (дата звернення: 14.04.2019).
2. Воронкова Т.Є., Рибальченко Н.П. Банкрутство підприємства та шляхи його подолання. *Інтернаука*.

2017. № 2(2). С. 39–43. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2017_2\(2\)_11](http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2017_2(2)_11) (дата звернення: 14.04.2019).

3. Управління фінансовою санацією / В.І. Грачов та ін. Харків : ІНЖЕК, 2004. 208 с.

4. Гук О.В. Сутність та причини банкрутств підприємств. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*. 2006. № 575. С. 58–64.

5. Карпунь І.Н. Управління фінансовою санацією підприємства : навчальний посібник. Львів : Магнолія-2006, 2007. 418 с.

6. Коваленко О.В., Склярєнко К.В. Банкрутство підприємств України: причини та наслідки. *Запорізька державна інженерна академія*. 2013. URL: http://www.zgia.zp.ua/gazeta/evzdia_4_066.pdf (дата звернення: 14.04.2019).

7. Матвійчук А.В. Нечіткі, нейромережеві та дискримінантні моделі діагностування можливості банкрутства підприємств. *Нейронечіткі технології моделювання в економіці*. 2013. № 2. С. 71–118. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nntm_2013_2_6 (дата звернення: 14.04.2019).

8. Сукрушева Г.О., Папуцин В.М. Причини та наслідки банкрутства вітчизняних підприємств у сучасних умовах. *Економіка і суспільство*. 2017. № 9. URL: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/9_ukr/116.pdf (дата звернення: 14.04.2019).

9. Терещенко О.О. Антикризове фінансове управління на підприємстві : монографія. Київ : КНЕУ, 2004. 268 с.

REFERENCES:

1. Abramova A. S., Dukhnich O. V. (2017) Osnovni prychny bankrutstva pidpriemstv ukrainy ta zakhody po zapobihanniu yikh neplatospromozhnosti [The main reasons for bankruptcy of Ukrainian enterprises and measures to prevent their insolvency]. *Molodyi vchenyi*, vol. 11 (51). Available at: <http://molodyvchenyi.in.ua/files/journal/2017/11/262.pdf> (accessed 14 April 2019).

2. Voronkova T. Y, Rybalchenko N. P. (2017) Bankrutstvo pidpriemstva ta shliakhy yoho podolannia

[Bankruptcy of the enterprise and ways to overcome it]. *Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal «Internauka»*, vol. 2(2), pp. 39–43. Available at: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2017_2\(2\)_11](http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2017_2(2)_11) (accessed 14 April 2019).

3. Hrachov V. I., Kosareva I. P., Prokhorova V. V., Kuzenko T. B. (2004) Upravlinnia finansovoiu sanatsiiei podolannia [Management of financial rehabilitation]. Kharkiv: VD «INZhEK», 208 p.

4. Huk O. V. (2006) Sutnist ta prychny bankrutstv pidpriemstv [The essence and causes of bankruptcies of enterprises]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhniky»*. *Menedzhment ta pidpriemnytstvo v Ukraini: etapy stanovlennia i problemy rozvytku*, vol. 575, pp. 58–64.

5. Karpun I. N. (2007) Upravlinnia finansovoiu sanatsiiei pidpriemstva: navch. posib [Management of financial sanitation of the enterprise: teaching. manual]. Lviv: «Mahnoliia-2006», 418 p.

6. Kovalenko O. V., Skliarenko K. V. (2013) Bankrutstvo pidpriemstv ukrainy: prychny ta naslidky [Bankruptcy of Ukrainian Enterprises: Causes and Consequences]. *Zaporizka derzhavna inzhenerna akademiia*. Available at: http://www.zgia.zp.ua/gazeta/evzdia_4_066.pdf (accessed 14 April 2019).

7. Matviichuk A. V. (2013) Nechitki, neiomerezhevi ta dyskryminantni modeli diahnostuvannia mozhyvosti bankrutstva pidpriemstv [Fuzzy, neural network and discriminant models for diagnosing the possibility of bankruptcy of enterprises]. *Neironechitki tekhnolohii modeliuвання v ekonomitsi*, vol., pp. 71–118. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nntm_2013_2_6 (accessed 14 April 2019).

8. Sukrusheva H. O., Paputsyn V. M. (2017) Prychny ta naslidky bankrutstva vitchyznianskykh pidpriemstv u suchasnykh umovakh [Causes and consequences of bankruptcy of domestic enterprises in modern conditions]. *Ekonomika i suspilstvo*, vol. 9. Available at: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/9_ukr/116.pdf (accessed 14 April 2019).

9. Tereshchenko O. O. (2004) Antykryzove finansove upravlinnia na pidpriemstvi: monohrafiia [Anticrisis financial management in the enterprise: monograph.]. K.: KNEU, 268 p.

Shcherban OlenaCandidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Senior Lecturer at Department of Finance and Credit
Kharkiv Institute of Finance
Kiev National Trade and Economic University**Nono Nhansop Kristian**

Student

Kharkiv Institute of Finance
Kiev National University of Trade and Economics**MAIN ASPECTS OF DETERMINATION AND PREVENTION OF ENTERPRISE BANKRUPTCY**

Formulating the goals of the article. Bankruptcy is an undesirable and risky state for the enterprise, so each economic entity must know and be able to detect signs of a financial crisis in a timely manner, prevent bankruptcy, and the most effective way is to prevent this state. In this work, we resolved to perform the following tasks: to consider the essence of bankruptcy of the enterprise, the main prerequisites and causes of its occurrence, as well as the sequence of diagnostics of bankruptcy of enterprises.

Methodology. The research of essence, development of methods and criteria of bankruptcy forecasting, solving of problems of bankruptcy and crisis management were held by such leading specialists as E. Altman, A. Beaver, D. Durant, G. Kadikov, V. Kovalev, V. Kryvezhenko, R. Lis, I. Manik, N. Sablin, R. Saifullin, G. Springing, J. Tuffler, V. Tymoshenko, G. Tishou, I. Zhuk, A. Kruglenko, A. Matviychuk, A. Tereshchenko, T. Teslenko, etc. In the context of the crisis that unfolded under the influence of political and economic challenges in Ukraine, on the background of volatile tax legislation, the number of enterprises that have an unsatisfactory financial situation has increased, namely, they are experiencing a problem with solvency, which often leads to the bankruptcy of domestic enterprises. Therefore, it is necessary to look for ways to improve the financial monitoring of the enterprise, to study external and internal factors, which adversely affect the solvency of the company, and to develop a financial crisis strategy for the development of the enterprise in modern conditions.

Results. Crisis conditions of management predetermine the need to develop, formulate and implement in the enterprise systems of prevention, forecasting and overcoming of bankruptcy, which is designed to create conditions for the effective operation of the enterprise and, as a result, the achievement of business goals in conditions of competition and economic risk, by timely identifying and mitigating the actions of various hazards and threats. Thus, the timely detection of the crisis situation of the enterprise, its comprehensive analysis allows to prevent the insolvency of the company in the early stages, within the framework of the bankruptcy case not yet instituted. The article deals with the essence of bankruptcy of the enterprise, the main prerequisites and reasons for its occurrence, as well as the sequence of diagnostics of bankruptcy of enterprises.

Practical implications. The main objective of the company's economic security is to guarantee its stable and efficient functioning and development prospects. The unstable state of the country's economy has negatively affected the work of many enterprises over the past few years, and there is a steady tendency to increase the number of cases of bankruptcy. The structure of working capital of enterprises remains irrational. The volumes of payables and receivables, as well as the share of production of goods made from tolling, are increasing. The cyclical nature of enterprise development, the need for resource conservation, and the economy of time indicate a real threat to the crisis, even if managed effectively. This requires the use of special mechanisms and procedures aimed at improving the efficiency of business structures, overcoming crisis phenomena and preventing bankruptcy and liquidation of enterprises.

Value (originality). The essence of bankruptcy of the enterprise, the main prerequisites and reasons for its occurrence, as well as the sequence of diagnostics of bankruptcy of enterprises are described and summarized in the figure. The originality of the work is satisfactory.